Дар'я Олексіївна Целюрик – *студентка IV курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ*
Науковий керівник: **Марина Євгенівна Василенко –** *доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук,доцент*

ГЕНЕЗИС НОТАРІАТУ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Найпершим джерелом права в кожній державі, як зокрема і в Україні, було звичаєве право, яке сягає своїм корінням правових звичаїв Київської Русі. У період становлення Русі основним джерелом формування правових норм були старовинні звичаї (у тому числі торговельні) слов'янських племен, які об'єдналися у перші ранньофеодальні держави-князівства, а також князівська судова практика.

Первинною формою закону в давньоруському праві були договори, які мали назви: мир, правда, ряд. Договори укладалися між окремими особами, сільськими громадами, між територіями або Київською Руссю з іншими державами.

Основна частина звичаєвого права вказаного періоду була використана в історичній пам'ятці писаного права – «Руській правді».

Центральне місце серед норм цивільно-правового характеру в «Руській правді» посідають норми, що регулюють питання власності й володіння.

Також її нормами регулювалися договори купівлі-продажу, договори міни, договори особистого найму.

Відповідно до змісту статті 37 Поширеної правди: «Якщо ж (хтось) купив на торгу що-небудь крадене, (а саме) коня, одяг чи худобу, то хай приведе двох вільних людей чи митника; якщо не знає, у кого купив крадене, то ці свідки повинні присягнути на його користь, а позивачу забрати свою знайдену річ, а з тим, що пропало з нею, нехай розпрощається, відповідач же нехай розпрощається зі своїми грошима..».

К. Неволин, спираючись на цю статтю, вважав, що будь-який договір купівлі-продажу дійсний лише тоді, коли він укладений у присутності двох свідків або митника.

Отже, вони в такому випадку виконували нотаріальну функцію, тобто посвідчували факт купівлі речей. Відзначимо, що митниками за часів Київської Русі були державні чиновники, що призначалися вищими органами влади .

Деякі дослідники, зокрема М. Владимирський-Буданов, вважають, що купівля-продаж коней також здійснювалась при свідках чи в присутності митника.

Підтвердженням факту зародження нотаріату в державі є положення про порядок спадкування (засновані на звичаєвому праву), передбачені в договорі Русі з Візантією 911 року. Аналізуючи норми вказаного

договору, слід зазначити, що тодішнє законодавство розрізняло спадщину як за заповітом, так і за законом. Так, відповідно до пункту 13 договору, зазначено, якщо руський, що знаходиться на службі в Греції у Грецького царя помре, не заповівши свого майна, а своїх (родичів) у нього (в Греції) не буде, то нехай повернуть його майно найближчим родичам на Русі. Якщо ж він складе заповіт, то нехай той, кому (він) написав (розпорядження) успадкувати майно, візьме заповітне і успадкує його.

Спершу за законом спадкували лише сини – батьківський двір неподільно переходив до молодшого сина, а решта майна розподілялась порівну, притому сини були зобов`язані видати заміж сестер із приданим. За договором 911 року за відсутності синів спадкували брати померлого.

Встановлювалися два види спадкування: для бояр та для смердів. Майно смерда, який не залишив після себе синів, переходило до князя. Заміжні дочки смерда спадщини не отримували, а незаміжні отримували лише частину майна, яка становила її посагом при одруженні. Однак стосовно бояр і дружинників передбачався виняток – їхня спадщина за відсутності синів могла переходити і до дочок. У цьому, зокрема, виявився принцип феодального права як права привілею.

Успадковувати власність можна було як за заповітом, так і за законом. За Руською правдою, спадкувати могли лише діти, народжені в законному шлюбі. Діти ж наложниці, після смерті свого батька і пана не одержували спадщини, проте разом з матір'ю ставали вільними.

Заповіт укладався переважно усно. Письмова форма вживалася рідко. Питання про те, якою ж була у цей період форма заповітів, не ставилось в історико-юридичній науці. Вважалось, що грамотність не була поширеним явищем, відтак природно, що письмова форма заповіту не була обов'язковою, особливо в XI ст. До нас дійшли лише дві духівниці – Климента і Антонія Римлянина 1147 р. і два заповіти князя Володимира Васильковича Волинського. Однак у першому випадку спадкодавцями були монахи, а у другому – князь. Письмових відомостей про спадкування звичайних обивателів не було.

Відповідно до ст. 100 «Руської правди» батьківський двір без поділу переходив до молодшого сина, хоча у західноєвропейському феодальному праві в більшості випадків переваги надавалися старшому синові. Дочки, за наявності синів у спадкодавця, – спадкоємцями батьків не вважалися, бо інакше, одружившись, вони виносили б майно за межі свого роду.

З іншого боку, за «Руською правдою», становище жінки-дружини, матері було в окремих випадках вищим, ніж чоловіка. Дружина зберігала своє окреме майно, а після смерті чоловіка одержувала частину спадщини і ставала на чолі сім'ї та до досягнення повноліття спадкоємцями розпоряджалася їх спадщиною. Дружина-вдова отримувала частину майна «на прожиття», якою розпоряджалась на власний розсуд, але заповідати її могла лише своїм дітям, розподіляючи розміри часток за власним бажанням.

За відсутності заповіту матері, її частку отримував за законом той з дітей, на чиєму дворі знаходилось її майно і при кому матір проживала. Якщо мати-вдова вдруге виходила заміж, то призначався опікун над майном неповнолітніх спадкоємців з найближчих родичів, у тому числі вітчим. Майно передавалось опікуну при свідках; за виконання своїх обов`язків опікун мав право користуватись доходами з майна опікуваних, а в разі втрати частини спадщини відшкодовував збитки спадкоємцям.

Аналізуючи процес становлення нотаріату в українському праві, можна стверджувати, що його генезис було започатковано в Київській Русі. Подальший його розвиток продовжено за часів Литовсько-Руської держави, який базується на підвалинах, закладених Руською Правдою і звичаєвим правом, а також під впливом польського, німецького права, а також рецепійованого римського та візантійського права.

Сергій Валерійович Цукан – *студент IV курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ*
Науковий керівник: **Вікторія Олегівна Панкратова** – *доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук*

КАТУВАННЯ ТА ІНШІ ВИДИ «НЕНАЛЕЖНОГО» ПОВОДЖЕННЯ: ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Сучасний розвиток світової спільноти спрямований на дотримання прав людини та виконання державами вимог щодо зведення до мінімуму порушень у цій сфері. Та все ж проблема безкарності викликає занепокоєння через велику кількість скарг, які отримують в останній час міжнародні правозахисні організації, зокрема Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ). У них йде мова про випадки, коли держави не притягують належним чином до відповідальності осіб, які вдаються до катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження.

Стаття 3 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод вказує: «Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводження або покарання» [1]. Дане право є абсолютним та означає, що за жодних обставин воно не може бути порушене. Так у справі «Аксой проти Туреччини» Суд зазначив: «Навіть за наявності найбільш скрутних обставин, якими є боротьба проти організованого тероризму або злочинності, Конвенція абсолютно чітко забороняє катування чи нелюдське, або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання [4, с.22].

Вирішуючи питання щодо кваліфікації видів «поганого» поводження, забороненого статтею 3 Конвенції, Суд посилається на Декларацію ООН про захист всіх осіб від катувань та інших жорстоких,